

Kampanja »Imam svojo vrečko!« - gradivo za učitelje

1. Prehod iz linearnega v krožno gospodarstvo

V zadnjih letih je učinkovita raba (naravnih) virov postala osrednja tema globalnih razprav o prehodu iz linearnega v [krožno gospodarstvo](#). Namesto sedanjega linearnega modela »vzemi – izdelaj – uporabi – zavrzi« si je potrebno prizadevati za uveljavitev modela »vzemi – izdelaj – večkrat uporabi, popravi – recikliraj«.

Linearni model gospodarstva, ki ponazarja črpanje surovin iz narave, proizvodnjo in potrošnjo izdelkov ter odstranjevanje odpadkov, ni več vzdržen. S preходом na krožno gospodarstvo se preusmerjamo na ponovno uporabo, popravila in obnovo izdelkov ter recikliranje odpadkov. Kar je nekoč veljalo za nekoristen odpadek, lahko postane koristen vir. Za krožno gospodarstvo je značilno, da so že od vsega začetka vsi materiali in izdelki zasnovani tako, da čim dlje v svojem življenjskem ciklu ohranjajo uporabno vrednost, da jih čim dlje uporabljamo, ter čim pozneje ali nikoli ne zavržemo kot odpadek.

Prehod v krožno gospodarstvo tako pomeni enega temeljnih razvojnih izzivov naše družbe. Zaradi okoljskih in podnebnih vplivov, ki so posledica našega načina potrošnje, prehod v krožno gospodarstvo ne more in ne sme biti le vizija, pač pa nuja. Globalno povpraševanje po naravnih virih strmo narašča. V 20. stoletju se je svetovno prebivalstvo povečalo za 4-krat, gospodarska proizvodnja pa za 40-krat, poraba fosilnih goriv za 16-krat in poraba vode za 9-krat. Enak trend se bo brez sprememb v delovanju vsakega posameznika in družbe kot celote, nadaljeval tudi v prihodnje. Po projekcijah bo globalno prebivalstvo do leta 2050 naraslo na 9,6 milijarde ljudi in jasno je, da bo linearni gospodarski model kmalu naletel na svoje meje, saj temelji na izkoriščanju surovin in vedno večjem obsegu proizvodnje dobrin s kratko življenjsko dobo.¹

S krožnim gospodarstvom se povezuje več konceptov, kot so eko inovacije, bolj učinkovita raba virov in trajnostni razvoj. Kljub temu, da so glavne aktivnosti v rokah proizvajalcev, pa brez sodelovanja potrošnikov takega novega modela ne bo mogoče učinkovito uveljaviti. Glavni cilji krožnega gospodarstva so izboljšati učinkovitost rabe virov, zagotavljati ohranitev ekosistemov in krepiti socialno enakost. V krožnem gospodarstvu se viri pridobivajo s preprečevanjem odpadkov², pripravo odpadkov za ponovno uporabo³ in recikliranjem odpadkov⁴. To pomeni, da se snovi oziroma materiali za nove izdelke pridobivajo iz obstoječih, že proizvedenih izdelkov. Pri tem se zmanjšujejo potrebe po naravnih virih,

---

¹ Učinkovita raba virov - posvet Zelena strategija ravnanja z odpadki kot viri, Celje, 2015.

² **Preprečevanje odpadkov** so ukrepi, ki se sprejmejo, preden snov, material ali proizvod postane odpadek, in s katerimi se zmanjšajo:

- količina odpadkov, vključno s ponovno uporabo proizvodov ali podaljšanjem njihove življenjske dobe,
- škodljivi vplivi nastalih odpadkov na okolje in človekovo zdravje ali
- vsebnost nevarnih snovi v materialih in proizvodih.

³ **Ponovna uporaba** je postopek, pri katerem se proizvodi ali njihovi sestavni deli, ki niso odpadek, ponovno uporabijo za enak namen, za katerega so bili prvotno izdelani.

⁴ **Recikliranje** je postopek predelave, v katerem se odpadne snovi ponovno predelajo v proizvode, materiale ali snovi za prvotni ali drug namen. Recikliranje vključuje tudi ponovno predelavo organskih snovi. Za recikliranje se ne šteje energetska predelava ali ponovna predelava v materiale, ki se bodo uporabili kot gorivo ali za zasipanje.

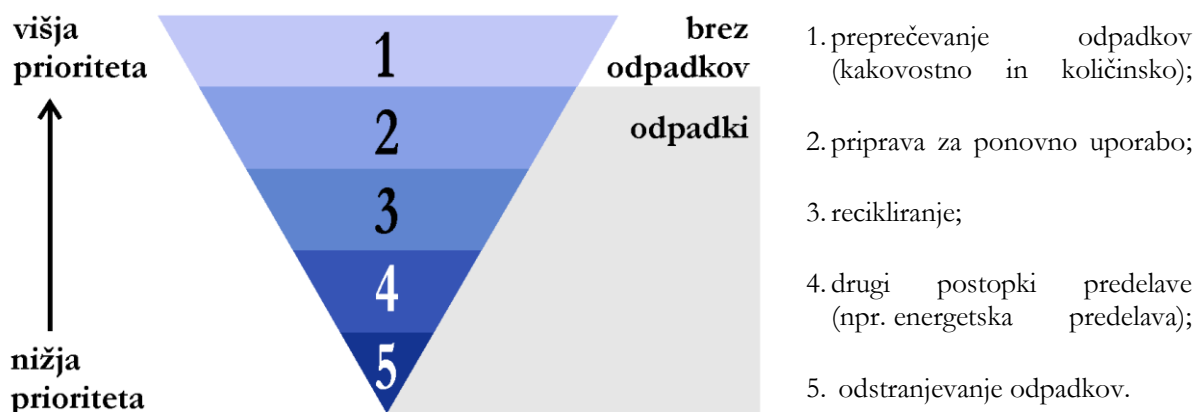
posledično se s tem zmanjšujejo raba energije in negativni vplivi na okolje (sežig odpadkov⁵, odlaganje odpadkov na odlagališčih⁶).

Za prehod v krožno gospodarstvo so potrebne spremembe v celotnih oskrbovalnih verigah. Pomembno je zajeti celotni življenjski krog izdelkov, vključno z njihovo zasnovo, dizajnom in izbiro materialov, ne pa zgolj faze po prenehanju uporabe izdelkov – faze odpadkov. Prav tako so potrebne še druge spremembe, kot so npr. razvoj novih poslovnih praks in modelov, v katerih ima prednost uporaba izdelkov in ne njihovo lastništvo (npr. potrošnik ni več lastnik izdelka, ampak ga ima zgolj v uporabi; ko ga ne potrebuje več, ga vrne proizvajalcu).

2. Hierarhija ravnanja z odpadki

Po podatkih EUROSTATA iz leta 2014 v EU vsako leto porabimo skoraj 15 ton surovin na prebivalca, medtem ko vsak državljan EU v povprečju ustvari več kot 4,5 tone odpadkov na leto. Skoraj polovica teh odpadkov konča na odlagališčih. [Po podatkih Statističnega urada RS](#) smo v Sloveniji leta 2014 odložili 6 % vseh nastalih odpadkov. Slika pa je drugačna pri komunalnih odpadkih⁷ – v letu 2014 je bilo odloženih 90% nastalih komunalnih odpadkov.

S proizvodnjo izdelkov in opravljanjem dejavnosti (distribucija, uporaba, odstranjevanje), pa tudi vsak posameznik vsakodnevno na tak ali drugačen način vplivamo na okolje. Da bi te vplive čim bolj zmanjšali, je treba pri načrtovanju in izvajanju ukrepov za preprečevanje odpadkov in pri ravnanju z odpadki upoštevati **hierarhijo ravnanja z odpadki**. V skladu s hierarhijo največjo pozornost namenimo ukrepom preprečevanja odpadkov, s katerimi se zmanjšujejo količine odpadkov, škodljivi vplivi nastalih odpadkov (na okolje in zdravje ljudi) ter vsebnost nevarnih snovi v proizvodih. Nastale odpadke pa je potrebno v čim večji meri predelati (pripraviti za ponovno uporabo, jih reciklirati ali drugače predelati) in v čim manjšem obsegu odstraniti (zlasti zmanjšati njihovo odlaganje na odlagališčih).

Slika 1: Hierarhija ravnanja z odpadki (vir: MOP)

Skupni cilj sistema ravnanja z odpadki, vključno z njihovim preprečevanjem je:

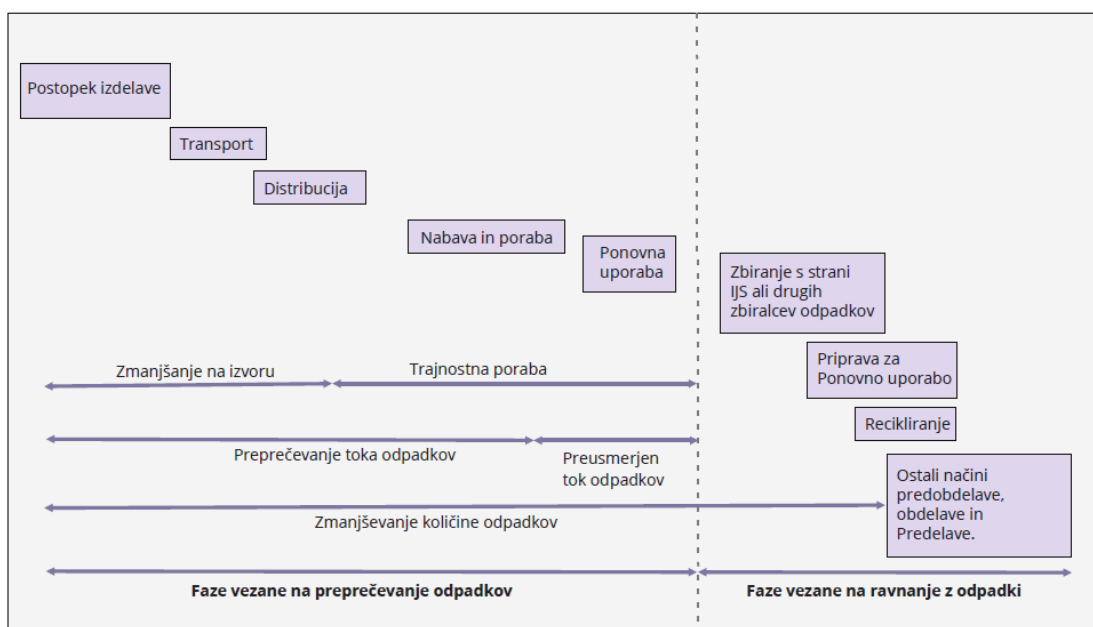
⁵ Negativni učinki na okolje pri **sežiganju odpadkov** so zlasti onesnaževanje z emisijami v zrak, tla, površinsko in podzemno vodo ter iz tega izvirajoče tveganje za zdravje ljudi. Pri sežigu odpadkov lahko pride do onesnaževanja z dioksini, furani, težkimi kovinami, policikličnimi aromatskimi ogljikovodiki itd. (Direktiva 1999/31/ES o odlaganju odpadkov na odlagališčih).

⁶ Obremenjevanje okolja pri **odlaganju odpadkov na odlagališčih** obsega zlasti onesnaževanje površinskih voda, podtalnice, tal in zraka. Zaradi nastajanja metana na odlagališčih le-ta prispevajo k povečanju učinka tople grede ter poleg onesnaževanja voda tudi tako ogrožajo zdravje ljudi. (Direktiva 200/76/ES o sežiganju odpadkov)

⁷ **Komunalni odpadki so odpadki iz gospodinjstev** (razen gradbenih odpadkov, izrabljenih vozil in izrabljenih avtomobilskih gum) ter njim podobni odpadki iz trgovine, proizvodnih, poslovnih, storitvenih in drugih dejavnosti ter javnega sektorja.

- zmanjševanje porabe materialov in opuščanje za okolje in zdravje škodljivih snovi;
- ustvarjanje krogotokov materiala;
- podpiranje tehnologij in tehnik, ki porabijo manj virov;
- prehod k trajnostnemu vzorcu proizvodnje in potrošnje;
- zmanjševanje tveganj za zdravje ljudi in za okolje;
- ponovna uporaba predmetov, materialov ali izdelkov;
- zmanjšanje vsebnosti onesnaževal v izdelkih;
- zmanjšanje emisij v zrak, vodo in tla med celotnim življenjskim krogom izdelkov.

Tudi vsaj posameznik lahko prispeva svoj delež k izvajanju hierarhije ravnanja z odpadki. Vsakič, ko odpadke odvržemo v zanj namenjen zabojnik za ločeno zbiranje, poskrbimo za to, da ta odpadki ne bo končal na odlagališču, ampak bo znova koristno uporabljen – pripravljen za ponovno uporabo, recikliran ali kako drugače predelan.

Slika 2: Preprečevanje odpadkov v kontekstu proizvodnje in potrošnje (vir: EEA, 2014)

Opomba: IJS je izvajalec javne službe zbiranja komunalnih odpadkov (komunalno podjetje).

3. Preprečevanje odpadkov v gospodinjstvih

Preprečevanje odpadkov v vsakdanjem življenju sodobnega potrošnika vključuje tudi te navade, stališča ali načine preprečevanja nastajanja odpadkov:

- 1) izbiram izdelke s čim manj embalaže ali v vračljivi embalaži;
- 2) uporabljam nosilne vrečke za večkratno uporabo;
- 4) pri tiskanju obojestransko uporabim papir (pred nastavitvijo na tiskalniku);
- 5) zavrnem prejem oglasnih materialov;
- 7) kupujem polnilne baterije (akumulatorje), namesto baterij za enkratno uporabo;
- 8) izogibam se nakupu izdelkov za enkratno uporabo, kot so plastični ali papirnati krožniki, jedilni pribor, slamice, papirnate brisače;
- 9) pijačo, hrano in čistila kupujem v embalaži, ki se lahko vrne ali ponovno napolni;
- 10) rabljena oblačila, obutev in druge predmete, ki jih več ne potrebujem, podarim ali prodam;

- 11) izbiram čim bolj trajne proizvode;
- 12) prižgem nagrobno svečo manj;
- 13) ugašam luči;
- 14) pazim na porabo pitne vode...

S tem vsak posameznik prispeva k izvajanju najpomembnejšega dela hierarhije ravnanja z odpadki, saj aktivno prispeva k preprečevanju odpadkov.

4. Plastične nosilne vrečke kot simbol potrošništva

Plastične nosilne vrečke⁸ imajo zelo majhno maso, obenem pa so močne, obstojne in poceni. To so glavne lastnosti, ki so pripomogle k njihovi razširjeni in masovni uporabi. Posledica sedanje ravni potrošnje plastičnih nosilnih vrečk je visoka raven smetenja okolja in neučinkovita raba virov. Smetenje s plastičnimi nosilnimi vrečkami povzroča onesnaženost okolja in povečuje močno razširjen problem smetenja vodnih teles, kar ogroža vodne ekosisteme po vsem svetu.

Z vidika varstva okolja so najbolj problematične plastične nosilne vrečke z debelino stene manj kot 50 mikronov (lahke plastične nosilne vrečke), ker jih redkeje ponovno uporabimo kot debelejšje plastične nosilne vrečke. To pomeni, da hitreje pristanejo med odpadki, zaradi njihove majhne mase pa bolj pogosto smetijo okolje. V okolju se ne razgradijo tudi več kot sto let, se tam akumulirajo in s tem povzročajo okoljsko, gospodarsko in družbeno škodo.

V preteklem obdobju je MOP izvajal [ozaveščevalne aktivnosti](#) s poudarkom na pravilnem ravnanju z odpadki. Zadnja leta pa se te aktivnosti preusmerjajo bolj v [ozaveščanje o preprečevanju odpadkov](#). V ozaveščevalnih aktivnostih, izvedenih v letih 2016 in 2017, ter v kampanji »Imam svojo vrečko!«, ki jo je pripravil MOP skupaj s partnerji⁹ leta 2018, največji poudarek ni bil na pravilnem ravnanju z odpadnimi plastičnimi nosilnimi vrečkami, ampak na bolj trajnostni potrošnji - vsako nosilno vrečko čim večkrat uporabimo, ker tudi s tem vsak posameznik vpliva na kakovost okolja, v katerem živimo. Seveda pa jo po koncu uporabe odvržemo v zabojnik za odpadno embalažo.

5. Vzgoja (bodočih) potrošnikov

Pred vsakim nakupom se vprašam:

- Ali ta izdelek sploh potrebujem?
- Ali je potrebno, da je ta izdelek embaliran?
- Lahko izdelek kupim tudi z manj ali brez embalaže?
- Kakšna je sestava te embalaže?
- Kako lahko ravnam s tako embalažo, ko ta postane odpadek?
- Kakšen vpliv bo imela ta odpadna embalaža na okolje in zdravje človeka?

---

⁸ **Plastične nosilne vrečke** so nosilne vrečke iz plastike, z ročaji ali brez, ki so na voljo potrošnikom na prodajnem mestu blaga ali izdelkov. **Lahke plastične nosilne vrečke** so plastične nosilne vrečke z debelino stene manj kot 50 mikronov. **Zelo lahke plastične nosilne vrečke** so plastične nosilne vrečke z debelino stene manj kot 15 mikronov, ki so potrebne iz higienskih razlogov ali namenjene za primarno embalažo živil, ki niso predpakirana, če to prispeva k temu, da se zavrže manj hrane.

⁹ Sodelujoči pri kampanji (po abecednem vrstnem redu): Društvo Svet staršev, Društvo DOVES FEE – program Ekošola, Ekološko društvo Slovenj Gradec, HOFER, Kmetijsko gozdarska zbornica Slovenije, LIDL, Mercator, Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport, Okoljsko raziskovalni zavod, Petrol, SPAR, Trgovinska zbornica Slovenije, Zavod Republike Slovenije za šolstvo, Združenje ekoloških gibanj Slovenije - ZEG

6. Koristne povezave

- [Evropska komisija, podstran okolje](#)
- [Spremenimo način uporabe plastike](#)
- [Plastika za enkratno uporabo \(v angleščini\)](#)
- [Ravnanje z odpadki: pristop EU – primeri dobrih praks zmanjševanja odpadkov v gospodinjstvih \(v angleščini\)](#)
- [Evropski teden zmanjševanja odpadkov \(v angleščini\)](#)